

XITOIY ADABIYOTIDA SUV, OLOV, TUPROQ VA HAVO UNSURLARINING AHAMIYATI

Yalgasheva Shoxsanam Faxridinovna

Samarqand davlat chet tillar instituti

“Yaqin sharq tillari” va “Qiyosiy
adabiyotshunoslik” kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada xitoy adabiyotida keng tarqalgan 4 unsur, ya’ni suv, olov, tuproq va havoning ahamiyati haqida so‘z yuritilib, tabiat va insonning uzviy bog‘liqligi haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: to‘rt element, suv, olov, tuproq va havo

Xitoy adabiyotida ko‘plab muhim unsurlar mavjud bo‘lib ulardan quyidagilarni alohida tasniflashimiz mumkin. Falsafa va etik g‘oyalar: Xitoy adabiyoti ko‘pincha konfutsiylik, daosizm va buddizm kabi falsafiy oqimlar bilan bog‘liq. Konfutsiylik, masalan, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy tartibning ahamiyatini ta’kidlaydi. Adabiyotda ushbu g‘oyalar shaxsiy va ijtimoiy munosabatlarni, etik jihatlarni ko‘rsatadi.

Ushbu unsurlar xitoy adabiyotining o‘ziga xosligini va tarixiy holati qay yo‘sinda ekanligini belgilaydi.

Xitoy adabiyotida tuproq, havo, suv va olov kabi tabiat elementlari ko‘pincha qadimiy falsafiy g‘oyalarni ifodalovchi ramzlar sifatida ishlatiladi. Bu elementlar, asosan, “to‘rt element” (ya’ni, tuproq, havo, suv, olov) nazariyasini shakllantiruvchi asosiy unsurlar sifatida qadimiy Xitoy falsafasida muhim rol o‘ynaydi.

1. Tuproq - barqarorlik, o‘sish va hayotning manbai sifatida ko‘riladi. U ko‘pincha ayol energiyasi yoki “In” energiyasi bilan bog‘liqdir.

2. Havo - umumiy hayot, fikr va ijtimoiy taraqqiyot ramzi. U ko‘pincha erkinlik va yangi imkoniyatlar bilan bog‘liq.

3. Suv - shaffof va yangilovchi energiyani ifodalaydi. U o‘zgarish, harakat va moslashuvchanlik ramzi sifatida tan olinadi.

4. Olov - energiya, ehtiros va ijodkorlik ramzi. U ko‘pincha jangovorlik va hayotiy kuch bilan bog‘liqdir.

Xitoy adabiyotida ushbu elementlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir va muvozanatni qidirish, odatda, muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Adabiy asarlar, she’rlar va hikoyalarda bu elementlar bilan bog‘liq g‘oyalar inson hayoti, his-tuyg‘ulari va tabiat bilan aloqasi haqida chuqur fikrlarni ifodalaydi. Bu elementlar orqali insonning ichki holati va tashqi muhitga nisbatan hissiyotlari ifodalanadi.

Xitoy adabiyotida suv unsuri ko‘plab asarlarda, shuningdek, umuman xitoy madaniyatida muhim o‘rin tutadi. Suv, ko‘pincha ramziy ma’noga ega bo‘lib, hayot, yangilanish, oqibat, va xalqaro munosabatlarni ifodalaydi. Xitoy adabiyotida suvning roli quyidagi tashqi va ichki ma’no darajalari orqali ko‘rib chiqilishi mumkin:

1. Tabiat va hayot: Suv ko‘pincha hayot manbai sifatida ko‘rsatiladi. Xitoyda suv deyarli har doim tabiiy go‘zallik va hayotning davomiyligi uchun juda muhim bo‘lgan unsurlar tarkibiga kiritiladi.

2. Ramz sifatida: Suv ko‘pincha ayollik va go‘zallik hamda yangilik bilan bog‘liq. Masalan, suv oqimi va o‘zgaruvchanligi ko‘plab asarlarda inson hayotining o‘zgaruvchan tabiati sifatida ko‘rinadi.

3. Falsafa: Laozi va Zhuangzi kabi faylasuflar suvni donolik va moslashuvchanlik ramzi sifatida ta’riflaydilar. Ular suvning yuqoridan pastga yoki eng oson y‘l bilan harakat qilishini ta’kidlaydilar, bu esa maxsus kuchni va safar e’tiborini anglatadi.

4. San’at: xitoy adabiyotida suv ko‘plab she’rlar, hikoyalar va prozalar uchun ilhom manbai bo‘lib xizmat qiladi. Masalan, suv manzaralarini yoki suv bilan bog‘liq hodisalarni tasvirlash san’atda keng qo‘llaniladi.

5. Suv va shaxsiy tajriflar: Ba’zi adabiyotlarda suv ishq, hasrat va ruhiy izlanishlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Suv simvolizmi orqali mualliflar insonning ichki holatini yoki his-tuy’ularini chuqurroq ochib berishadi.

Xitoy adabiyotida suv unsuri juda ko‘p qatlamlarda o‘rganilishi va talqin qilinishi mumkin, va bu uning go‘zalligini yanada oshiradi.

Xitoy adabiyoti namunalarida xitoy xalqining boy va xilma-xil madaniyati, tarixi va badiiy ijodi aks ettiriladi. Olov unsuri esa, Xitoy xalqi tasavvurlarida bir necha elementlardan biri bo'lib, ko'plab asar va hikoyalarda muhim o'rin egallaydi.

Olov unsuri Xitoy falsafasida, xususan Daoizm va Konfutsiychilikda ko'p hollarda hayot, kuch va energiya ramzi sifatida talqin etiladi. Olov, shuningdek, o'zgarish, yangilanish va transformatsiya ramzi sifatida ham ishlatiladi.

Xitoy adabiyotida olov unsuri ko'pincha sevgi, xushafzallik, yoqimli his-tuyg'ular, shuningdek, ba'zi hollarda yovuzlik, g'azab va quvvat bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Adabiyotda bu unisurni ko'rsatish orqali mualliflar o'z asarlarida ko'plab emotsiyalarni ifoda etadilar.

Xitoy adabiyotida tuproq unsuri ham muhim o'rin egallaydi. Tuproq, nafaqat tabiiy resurs sifatida, balki madaniy, falsafiy va estetik jihatdan ham ko'plab asarlarda talqin etilgan. Xitoy adabiyotida tuproq bilan bog'liq motivlar va simbolizm ko'pincha inson hayoti, tabiiy muhit va jamiyat bilan bog'lanadi. Tuproq hayot va o'sishni, qishloq hayotining asosini, qishloq aholisi tomonidan saqlanadigan urf-odatlar va qabilalar paketini ifodalaydi.

Ko'plab klassik asarlar, shuningdek, zamonaviy adabiyotda ham tuproq va uning ahamiyati haqida hikoyalar, she'rlar, va romanlar uchraydi. Tuproqning mehnat faoliyatidagi ahamiyati, tabiat bilan bog'liq ma'naviyat va inson ruhiyati – bu barcha mavzular adabiy asarlarda o'z aksini topgan. Masalan o'zbek kitobxonlari orasida mashhur bo'lishga ulgurgan, talashib-tortishib o'qishga arzigulik asar, muallif Yuy Xua tomonidan yozilgan “Yashamoq” romanida ham inson va tabiat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tuproq va suvning aralashmasidan hosil bo'lgan oddiy loyning insonga shifobaxshligi aks ettirilgan. Asarda xitoy askarlarining yaponlarga qarshi urushda ishitrok etayotgan sahnasi keltiriladi. Askarlarning ko'pchiligi yarador va qamalda qolganligi sababli hech qanday dori-darmon ishlatolmagani va noilojlikdan yaradorlar o'zlarining kesilib ketgan tana a'zolariga loylarni surtganliklari hamda vaqt o'tib tuzala boshlaganliklari ko'rsatilgan. Albatta, o'zbek adabiyotida yaratilgan asarlar orasida ham bunday misollarni ko'plab uchratishimiz mumkin. Misol qilib aytadigan bo'lsak,

oddiy xalqimiz tilida aytiladigan “Inson tuproqdan yaralgan va tuproqqa qaytadi” jumlasida ham inson va tabiatning chambarchas bog‘liqligini ko‘rishimiz mumkin.

Xitoy adabiyoti ko‘p o‘ziga xos unsurlarni o‘z ichiga oladi, ulardan biri - havoning ahamiyati. Xitoy adabiyotida tabiat va uning unsurlari, xususan, havoning ta’siri va ramziyati, ko‘pincha musavvirlik va hissiyotlar ifodasi sifatida ishlatiladi.

Havo, tabiat bilan bog‘liq bo‘lgan boshqa unsurlar bilan birga, inson ruhiyati va ichki holatini ifodalaydi. Misol uchun, ochiq havo, quyosh nuri shodlik va erkinlik hissini keltirib chiqarishi mumkin, qishloqdagi salqin havo esa tinchlik va sokinlikni anglatishi mumkin.

Bundan tashqari, Xitoy adabiyotida havo, insonni va uning his-tuyg‘ularini o‘zaro bog‘lovchi bir simvologiya sifatida qo‘shiladi. O‘simliklar, yomg‘ir, shamol va samoviy hodisalar bilan bog‘lanishi, odamlardagi his-tuyg‘ularni yanada chuqurroq ochib berishi mumkin.

Xitoy adabiyotida havo unsuri nafaqat tabiatning bir qismi sifatida, balki inson ruhiyati bilan bog‘liq ramziy tadbir sifatida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lun Yuy. “Suhbat va mulohazalar”. -Toshkent.: 2014, -B. 69.
2. Yuy Xua. “Yashamoq”. -Toshkent.: 2024, -B. 134.
3. <http://theory.people.com.cn/n/2014/0902/c40555-25586688.html>
4. Nizomiddinov N.G‘. “Qadimgi xitoy tarixi, diniy e’tiqodi va madaniyati”. – Toshkent.: 2014, -B. 337.
5. 翻新明。外交使用文书大全。-北京：世界知识出版社，1994。